

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

2016. 1. szám

**SZAKMAI
SZEMLE**

ALAPÍTVÁ: 2003

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök:	Dr. Béres János	vezérőrnagy
Tagok:	Árpád Zoltán	ezredes
	Dr. Fűrjes János Norbert	alezredes
	Dr. Kenedli Tamás	alezredes
	Dr. Magyar Sándor	alezredes
	dr. Sabjanics István	főhadnagy
	Szabó Károly	ezredes
	Tóth Csaba Mihály	alezredes
	Simon László	alezredes
	Dr. Vida Csaba	alezredes
Felelős szerkesztők:	Dr. Kenedli Tamás	alezredes
	Simon László	alezredes
Olvasószerkesztő:	Tóth Csaba Mihály	alezredes
Tördelő szerkesztő:	Szabó Beatrix	törzsszázlós

Elérhetőségeink

Postacím:	Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa 1111 Budapest, Bartók Béla u. 24-26. 1502 Budapest, Pf. 117
Telefon:	Dr. Kenedli Tamás 30/738-7925 Simon László 30/999-5205
E-mail:	szakmaiszemle.kontakt@gmail.com
Weblap:	http://www.kfh.hu/hu/publikaciok.html

HU ISSN 1785-1181

TARTALOM

NEMZETBIZTONSÁG ELMÉLETE

SZALAI IMRE

A JÁTÉKELMÉLET ÉS A HIDEGHÁBORÚS KONFLIKTUSOK
TITKOSSZOLGÁLATI JÁTSZMAI 6

SIMON LÁSZLÓ

AZ INFORMÁCIÓ MINT FEGYVER? 34

BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKA

BÁNYÁSZ PÉTER

A KÖZÖSSÉGI MÉDIA SZEREPE A LÉLEKTANI
MŰVELETEKBEN AZ ELMŰLT IDŐSZAK VÁLSÁGAINAK
TÜKRÉBEN 61

TECHNIKAI RENDSZEREK

NYIKES ZOLTÁN

A DIGITÁLIS KOMPETENCIA ÉS A BIZTONSÁGTUDATOSSÁG
KORRELÁCIÓJA 82

ALKALMAZOTT NEMZETBIZTONSÁGI-ELHÁRÍTÓ ISMERETEK

KOVÁCS ÁRPÁD

„KERESD A NŐT”, AVAGY A „HONEY TRAP” MINT
KLASSZIKUS TITKOSSZOLGÁLATI MÓDSZER 89

SZABÓ KÁROLY

A KATONAI ELHÁRÍTÁS ÉS A MŰVELETI BIZTONSÁG 108

LAKI GÁBOR

A KÖZÖSSÉGI PORTÁLOK HASZNÁLATÁBÓL FAKADÓ
KOCKÁZATOKRÓL... 120

Bányász Péter

**A KÖZÖSSÉGI MÉDIA SZEREPE A LÉLEKTANI MŰVELETEKBEN
AZ ELMŰLT IDŐSZAK VÁLSÁGAINAK TÜKRÉBEN**

**THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN PSYCHOLOGICAL OPERATIONS
IN THE LIGHT OF THE RECENT CRISIS SITUATIONS**

A tanulmány célja az elmúlt időszak válságainak elemzésével bemutatni a közösségi médiában alkalmazható azon eszközöket, eljárásokat, amelyeket állami és nem állami szereplők használnak fel a lélektani műveletek végzése során. A szerző röviden áttekinti az ukrán-országi konfliktust, a szíriai polgárháborút, az Iszlám Állam születését, illetve az európai migrációs válságot, továbbá bemutatja a közösségi médiában folytatott médiabefolyásolás, valamint propaganda lehetőségeit.

Kulcsszavak: közösségi média, lélektani műveletek, propaganda, terrorizmus, migráció

This article is to present the tools and procedures applied in social media which are used by governmental and non-governmental actors in pursuance of psychological operations by analyzing the crisis situations appeared in the recent past. The author reviews the Ukrainian-Russian conflict, the Syrian war, the establishment of the Islamic State and the European migration crisis; he describes the possibilities of media influence and disinformation in social media.

Keywords: social media, psychological operations, propaganda, migration

Bevezető

A lélektani műveletek (továbbiakban *PSYOPS*)¹ általánosságban olyan tevékenységet takarnak, amelynek során a szembenálló felek céljaik elérése érdekében tudatos lélektani ráhatást kívánnak elérni.² A lélektani műveleteket a hazai³ és NATO doktrínák⁴ az

---

¹ Az angolszász terminológia alapján Psychological Operations

² Pix Gábor: A lélektani műveletek jellemzőinek vizsgálata, Doktori (PhD) értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2005.

³ Ált/57, Információs műveletek doktrína, MH DOFT kód: MD 3.10 (1), 2014. augusztus 5., p. 1-15.

⁴ AJP 3.10- Allied Joint Doctrine for Information Operations, 2009. november,
<https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf> (Letöltés ideje: 2016.02.25.)

információs műveletek közé sorolja. Az AJP-3.10 az alábbi képességeket, eszközöket és eljárásokat határozta meg az információs célkitűzésekre vonatkozóan:

- lélektani műveletek;
- megjelenés, viselkedés;
- műveleti biztonság;
- információbiztonság;
- megtévesztés;
- elektronikai hadviselés;
- fizikai pusztítás;
- kulcsfontosságú vezetőkkel kapcsolatos tevékenység;
- számítógép-hálózati műveletek;
- civil-katonai együttműködés.

A 2014-ben megjelent Információs műveletek doktrína az alábbiakban fogalmaz: „*A Lélektani Műveletek (PSYOPS) elsődleges célja, hogy befolyásolja egy kiválasztott célcsoport viselkedését, magatartásformáit és véleményét az előjáró által elfogadott PSYOPS célokkal összhangban, valamint hogy kiváltsa vagy megerősítse a célcsoport kívánt viselkedését az előjáró távlati céljainak érdekében.*”⁵

Lélektani hadviselést már a hadviselés kezdetétől alkalmaztak,⁶ bár magát a fogalmat a II. világháborútól kezdve alkalmazzák, míg a lélektani műveleteket, mint katonai terminológiát az 1960-as évek óta használják. Tudományos alapokon megtervezett lélektani műveleteket a XX. században terveztek, de hatástényezők alapján már az őskorban megjelentek olyan harci, illetve a harchoz köthető cselekmények, amelyek a PSYOPS közé sorolnánk. Gondolok itt a harcosok, vadászok varázsló általi felkészítésére, a harci morál növelésére irányuló tevékenységekre. Pix Gábor doktori értekezésében többek között felidézi i.e. 53-ból Plutarkhosz megfigyeléseit a carrhaei csatáról, amelyben a harcosok az ellenség katonáinak elriasztása érdekében olyan félelemkeltő technikákat alkalmaztak, mint a saját erő eltúlzása, a külső megjelenés, az érzékszervekre gyakorolt tudatos ráhatás. A propaganda, mint a lélektani

---

⁵ Ált/57

⁶ Tudományos alapokon megtervezett lélektani műveleteket a XX. században terveztek, de hatástényezők alapján már az őskorban megjelentek olyan harci, illetve a harchoz köthető cselekmények, amelyek a PSYOPS közé sorolnánk. Gondolok itt a harcosok, vadászok varázsló általi felkészítésére, a harci morál növelésére irányuló tevékenységekre. Pix Gábor doktori értekezésében többek között felidézi i.e. 53-ból Plutarkhosz megfigyeléseit a carrhaei csatáról, amelyben a harcosok az ellenség katonáinak elriasztása érdekében olyan félelemkeltő technikákat alkalmaztak, mint a saját erő eltúlzása, a külső megjelenés, az érzékszervekre gyakorolt tudatos ráhatás.

műveletek módszere szintén megjelent már az ókorban. Az ellenség manipulálását, mint követendő stratégiát már Szun Ce is megfogalmazta a Háború művészete című munkájában.

A PSYOPS célcsoportja nem csupán az ellenség lehet, ugyanúgy folyhat semleges, bizonytalan, el nem kötelezett célcsoportokkal szemben, ahogy irányulhat a szövetségesek, illetve a lakosság befolyásolására. A NATO lélektani műveleti doktrínája⁷ a célzott információközlést fogalmazza meg alapvető gyakorlatként. A célzott információközlés rendkívül széles skálán mozoghat. A fogalmat korábban propagandaként nevesítették, azonban a propaganda alapvetően ideológiai indíttatású volt. A NATO kiemelt figyelmet fordít pl. a stratégiai céljainak a közösségi médiában történő bemutatására a nyitott diplomácia jegyében. A Szövetség hidegháborútól eltérő barátságos, együttműködő szervezet képet kíván magáról festeni,⁸ ily módon a NATO műveletek (pl. ISAF) stratégiai kommunikációjában is komoly szerepet játszik.⁹

Eljárások tekintetében megkülönböztetünk fehér, azaz ismert, szürke, azaz ismeretlen, illetve fekete, azaz a valóságtól eltérő célzott információközlést.

A technikai és technológiai innovációval párhuzamosan bővültek az információterjesztés médiumai. Napjainkban az egyik legjelentősebb csatorna az internet és azon belül a közösségi média. A különböző közösségi hálózatok, blogok, fórumok, de kép- és videómegosztó oldalak mind lehetőséget biztosítanak propaganda-ellenpropaganda folytatására, amelyekre az egyes államok kiterjedt szervezeteket tartanak fenn. De nem csak az államok alkalmazzák a közösségi médiát ily' módon, többek között a magát Iszlám Államként (továbbiakban IÁ)¹⁰ deklaráló csoport rendkívül professzionálisan él ezekkel az eszközökkel. Tanulmányban az elmúlt időszak jelentősebb válságaira fókuszálva megvizsgálom, hogyan alkalmazzák/alkalmazhatják a közösségi médiát a különböző állami és nem állami szereplők lélektani műveletek végrehajtására. E jelentősebb események az ukrán- orosz konfliktus, a

---

⁷ AJP-3.7. NATO Military Policy on Psychological Operations, 2003., <https://info.publicintelligence.net/NATO-PSYOPS-Policy-2003.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 12. 19.)

⁸ Szijj Dóra: Ne kényszerítsd, formáld át! - A nyilvános diplomácia és a közösségi média jelentősége mindennapjainkban és a NATO Public Diplomacy Division tevékenységében, In: Biztonságpolitika.hu, 2011. december 15., <http://old.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1217&title=ne-kenyszeritsd-formald-at-a-nyilvanos-diplomacia-es-a-kozossegi-media-jelentosege-mindennapjainkban-es-a-nato-public-diplomacy-division-tevekenysegen> (Letöltés ideje: 2015. 12. 19.)

⁹ Németh József Lajos: A (stratégiai) kommunikáció és a háború kapcsolata napjainkban, In: Hadtudomány, XXIII/1-2. szám, pp. 129-139., 2013.

¹⁰ Maga az Iszlám Állam elnevezés is a propaganda részét képezi, számos vitát gerjesztve pl. a terrorszervezet médiában történő helyes megnevezését illetően.

szíriai polgárháború, a 2015-ös európai menekültválság, illetve az Iszlám Állam paradigmaváltó¹¹ jelenléte.

Értelmezésben a közösségi média olyan internetes oldalak és alkalmazások összessége,¹² melyeknél a tartalmat nem a szolgáltató állítja elő, hanem a felhasználók, a szolgáltató csupán a keretet biztosítja. Az előállított tartalmat aztán a többi felhasználó kiegészítheti, megoszthatja, kommentezheti ez által új/részben új tartalmat létrehozva. Ami ezzel túllép a klasszikus közösségi média definíción, megítélésem szerint ide sorolhatunk különböző okostelefonokra (tabletekre stb.) készített alkalmazásokat is, hiszen ezek többsége is a felhasználói interakción alapul, illetve integratív szerepet töltenek be az egyes közösségi oldalak között. Németh József Lajos és szerzőtársai a hibrid hadviselési módnak egy különösen jelentős területeként jellemzik a közösségi médiát.¹³

Korunk konfliktusai az aszimmetrikus hadviselés, illetve a hibrid hadviselés értelmezési keretei közt vizsgálhatóak. Kölcsönözve Steven Metz és Douglas V. Johnson II fogalmi meghatározását az aszimmetrikus hadviselés¹⁴ „*A katonai és a nemzetbiztonsági területeken értelmezve, az aszimmetria gyakorlatilag a szembenálló féltől eltérő cselekvési változatokat (műveleteket), szervezeteket, és gondolkodási módot képvisel, abból a célból, hogy maximalizálja a saját előnyeit, és kiaknázza az ellenség gyengeségeit, valamint megragadja a kezdeményezést, vagy nagyobb cselekvési szabadságot nyerjen. Az aszimmetria lehet politikai-stratégiai, vagy katonai- stratégiai, illetve ezek kombinációja is.*”¹⁵ Frank G. Hoffmant fogalmi meghatározását veszik alapul.¹⁶ „*Hibrid fenyegetések a hadviselés számos formáját magukban foglalják, beleértve a konvencionális képességeket, irreguláris harcéljárásokat és képződményeket, valamint a válogatás nélküli erőszakot alkalmazó terrorista akciókat és bűnözői tevékenységeket. Hibrid háborúkat egyaránt folytathatnak állami és a legkülönfélébb nem állami szereplők. Az egymástól elszigetelten működő egységek, vagy akár ugyanaz a csoport is folytathat „multimodális” tevékenységeket, de ezek általános, műveleti, valamint harcászati irányítása és koordinálása a fő hadszíntéren megy végbe, annak érdekében, hogy a*

---

¹¹ Megítélésem szerint több aspektusból paradigmaváltónak nevezhetjük az Iszlám Államot, elég, ha az általa alkalmazott stratégiát nézzük, hogy egy földrajzilag körülírható terület felett kvázi állami funkciókat látnak el. Én azonban elsősorban a média megjelenésben, a propagandában látom a paradigmaváltást, amit a későbbiekben bővebben kifejtek.

¹² Pl. közösségi oldalak (Facebook, LinkedIn), a különböző makro- és mikroblogok (Twitter, Blog.hu), kép- és videómegosztó oldalak (Picasa, YouTube) stb.

¹³ Balog Fatime- Fekete Csanád- Németh András- Németh József: A hibrid hadviselés különös tekintettel a mobil kommunikációra, In: Hadmérnök, X. Évfolyam 4. szám - 2015. december, pp. 127-137., p. 130.

¹⁴ Az aszimmetrikus hadviselésről bővebben lásd: Krajnc Zoltán: Az aszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései, In: Repüléstudományi Közlemények 20:(1), p.1-7., 2008., illetve a haderő, az állam és a társadalom viszonyában Forgács Balázs- Kaló József- Németh József Lajos: Aszimmetrikus kihívások a haderő, az állam, valamint a társadalom viszonyában, In: Hadtudomány 25:(1-2) pp. 106-110., 2015.

¹⁵ Metz, Steven- V. Johnson II, Douglas: Asymmetry and U.S. military strategy: definition, background, and strategic concepts, The Strategic Studies Institute, 2001. január, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=223>

¹⁶ Hoffman, Frank G.: Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Wars. p. 8., 2007.

szinergikus hatások bekövetkezzenek a konfliktusok pszichológiai és fizikai dimenzióiban. Ezen hatások a háború valamennyi szintjén jelentkezhetnek.”

Porkoláb Imre megállapítása szerint „*A hadviselésben a különböző területek együttes használata (kinetikus és nem kinetikus), valamint a háború formáinak összerosódása egyaránt megfigyelhető. Katonai szemszögből nézve nehéz nem észrevenni a haderőnek és a hírszerző szervezetek, valamint a különböző kormányzati és nem kormánysszervezetek szorosabb együttműködését, az irreguláris hadviselés különböző formáinak (gerilla hadviselés és terrorizmus) összerosódását és újabban a hagyományos és irreguláris erők integrált használatát. Ezen területek és formák együttes, közös stratégia által vezérelt használata és összehangolása hibrid hadviselést eredményez, amely különösen a hagyományos elveket valló haderővel szemben bizonyul hatásosnak.*”¹⁷

A tanulmányban vizsgált lélektani műveleteket egy állami és egy nem állami szereplő oldaláról elemzem. Teszem ezt azzal a céllal, mert mindkettő más-más célt képvisel elsődlegesen az általa folytatott műveletekkel, még ha nem egy esetben túl is lép azon, és más területeken is érvényesül. Az állami szereplő esetünkben Oroszország, a politikai döntéshozatal befolyásolás szándékával alkalmazza a közösségi oldalakat, rendkívül következetesen és professzionálisan, de nem csak a hibrid hadviselés eszközeként, A nem állami szereplő az Iszlám Állam, amelynek esetében a propaganda toborzásban betöltött szerepét mutatom be.

Az érintett válságok rövid ismertetése

A négy válság, amit ismertetni fogok, több közös ponttal is rendelkeznek. Az egyik, hogy az európai biztonságra, ebből következően az Európai Unió szervezetére komoly hatással bírnak. Szintén közös pont, és kapcsolódik az EU stabilitásához, hogy igen komoly lélektani műveletek célpontja a szervezet, amelyeknek célja az EU gyengítése. További közös pont, hogy mindegyik esetében érzékelhető Oroszország befolyásolásra irányuló törekvése. Hazánk EU – és NATO – tagságából, valamint geopolitika fekvéséből adódóan régóta Oroszország érdekszférájában fekszik. Ezzel kapcsolatban Vlagyimir Putyin, az Orosz Föderáció elnöke több interjúban nyíltan beszélt.¹⁸

Az orosz- ukrán konfliktus

---

¹⁷ Porkoláb Imre: Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős? In: Hadtudomány, XXV. évfolyam 3-4. szám, p. 35., 2015.

¹⁸ Legutóbb a német Bild magazinnak beszélt erről 2016. január 11-én, amelyben kifejtette, az egyik fő célja a közép-európai orosz befolyás visszaszerzése. Bővebben lásd: Bild-Interview mit dem russischen Präsidenten: Warum Putin Merkel mit seinem Hund erschreckte, In: Bild, 2016. január 11., <http://www.bild.de/politik/ausland/wladimir-putin/interview-mit-dem-russischen-praesidenten-russland-44091672.bild.html> (Letöltés ideje: 2016. 01. 20.).

A 2013 végétől ma is tartó ukrajnai konfliktust gyakran hibrid hadviselésként jellemezték. 1945. május 9-én, hat év után, egy óriási pusztítás lezárásával véget ért a második világháború Európában. A második világháború két évtized után újra lángba borította Európát, amelynek történelme egyébként sem volt mentes a háborús konfliktusoktól. Az Európai Unió elődei között az 1952-ben létrejött Szén- és Acél Közösség egyik célja azon az egyszerű felismerésen alapult, hogy amennyiben az államok szoros gazdasági kapcsolatban állnak egymással, nem lesznek érdekeltek háborúzni, hiszen az óriási gazdasági hátrányt okoz számukra. A megalakuló Montánunió nem véletlenül a francia-német kooperáció eredménye.¹⁹ Az elgondolás az európai történelemben példátlanul hosszú fegyveres konfliktus nélküli időszakot eredményezett a kontinensen,²⁰ az 1991-es délszláv háborúk kezdetéig nem viseltek háborút.

Ez a föderalista gondolkodók²¹ által vallott elgondolás azonban napjainkban az ukrajnai konfliktussal új színezetet kapott.²² Ha nagyon leegyszerűsítjük a konfliktus okait, akkor az Európai Unióhoz (és az Észak- Atlanti Szövetséghez) való csatlakozás igényét nevesíthetjük. Ukrajna egy rendkívül bonyolult geopolitikai környezetbe ágyazódik be, amelynek okán a kelet és nyugat egyszerre érdekszférájába tartozónak tartja, még ha eltérő történelmi vagy gazdasági érdekek miatt is. Ahogy Tóth Péter találóan megfogalmazta, a konfliktust valójában az USA és Oroszország vívja, Ukrajna csupán az elszenvedője.

Az ukrajnai eseményeket nem értelmezhetjük önmagukban, fontos látni, különböző és egymásra épülő szintek léteznek, eltérő értelmezési kerettel.²³ Ezek az értelmezési keretek pedig az egyes oldalak cselekvéseinek legitimitációs érveként jelentkeznek, amelyek az általuk folytatott lélektani műveletek alapjául szolgálnak. A válság főbb szakaszai Tóth Péter nyomán: (1) a tiltakozások 2013. novemberi kezdetétől Viktor Janukovics 2014. februári meneküléséig, (2) a február 27–28-án megkezdett orosz agressziótól a MH–17 jelzésű Boeing 777-es maláj gép július 17-i lelövéséig, (3) a Malaysia Airlines MH–17-es járatának július 17-i lelövése nyitotta meg, s az ukrán társulási egyezmény gazdasági rendelkezéseinek

---

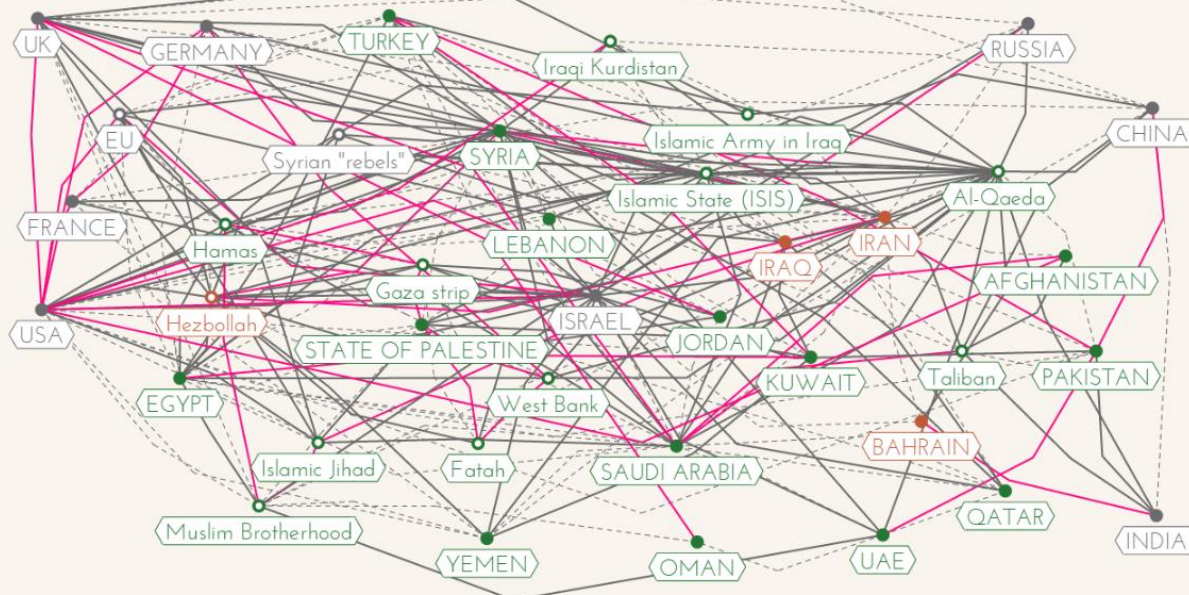
¹⁹ Az Európai Unió története. In: Europa.eu, http://europa.eu/about-eu/eu-history/index_hu.htm (Letöltés ideje: 2015. 12. 14.).

²⁰ Ami természetesen nem független a hidegháború természetétől és a proxy háborúktól

²¹ Az egyik legjelentősebb föderalista gondolkodónak Altiero Spinelli tekinthető, aki egyértelműnek tekintette azt a folyamatot, amelyben Európa állami átruházzák a szuverenitást egy szupranacionális szintre, létrehozva az USA mintájára az Egyesül Európai Államokat.

²² Tóth Péter: A jelenlegi ukrán válságról 2.0. In: SVKK elemzések 2014/8., http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2014-8-a-jelenlegi-ukran-valsagrol-2-0-tal-as-p-original.pdf (Letöltés ideje: 2015. 12. 14.).

²³ Tóth Péter: Az ukrán válság értelmezési kereteiről és az ukrán választásokról. In: Nemzet és Biztonság, 2014/5., pp. 111-123., 2014.

1. ábra: Kulcsszereplők és figyelemre méltó kapcsolatok a Közel-Keleten (forrás: Kis-Benedek József: Célkeresztben az Iszlám Állam (Ludovika Szabadegyetem, 2015. november 10.) előadása nyomán, interaktív formában megtekinthető: <http://www.informationisbeautiful.net/visualizations/the-middle-east-key-players-notable-relationships/>)

szeptember 12-i felfüggesztése zárta le, (4) a Minszk-2 megállapodás 2015. február 12-étől bekövetkező patthelyzet.²⁴

Szíriai polgárháború

Geopolitikai szempontból kevés annyira komplex konfliktus volt a történelem során, mint a 2011-ben kirobbant szíriai polgárháború. Magát a konfliktust bemutatni egy alfejezetben lehetetlen, így a tanulmány szempontjából fontosabb jellemzőket emelem ki. A 2000 óta regnáló Bassár el-Aszad elnök mögött a katonai és titkosszolgálati vezetők állnak. A polgárháború kiváltó okai közt megtaláljuk ugyanúgy a vallási törésvonalakat, mint gazdasági gondokat, de felszínre kerültek az ország kurd kisebbségének problémái is. Amitől igazán bonyolulttá válik a konfliktus, az a külső szereplők érdekeinek szövevényes hálózata (lásd erről az 1. számú ábrát). Ahogy az ábráról leolvasható, rendkívül sok szereplő érdekelt a térségben mind lokális (Aszad támogatói és ellene harcoló frakciók -pl. Iszlám Állam, Szabad Szíriai Hadsereg, Al-Nuszra Front stb.), mind regionális (Törökország, Irán, Szaúd-Arábia),²⁵ mind globális (USA, Oroszország) szintéren. Ami tovább komplikálja a rendezés lehetőségét az az, hogy a különböző résztvevőknek egy adott szövetségben belül is eltérő érdekeik vannak (lásd pl. a török-kurd viszonyt²⁶). Az ábrán rózsaszín vonal köti össze a szövetségeseket, szürke az ellenségeket, szaggatott vonal mutatja a bonyolult kapcsolatrendszert. Zöld színnel jelölték a szunnitákat, narancssárgával a síitákat, illetve szürkével a nem muszlimokat.

²⁴ Tálas Péter: Minszk-2- Megállapodás a patthelyzetben, In: Nemzet és Biztonság, 2015/1., p. 2.,2015.

²⁵ Mindhárom ország a régió vezető államaként szereti látni és láttatni magát.

²⁶ Egeresi Zoltán: Békefolyamat Törökországban: útban a történelmi kiegyezés felé? In: MKI Tanulmányok 2013:(11) pp. 1-13. (2013)

A szíriai polgárháború azonban nem csak „saját jogon” szerepel e tanulmányban, a 2015-ben az Európai Unióban válságot okozó tömeges menekültválságban is komoly szerepe van, illetve az Iszlám Állam is szervesen kapcsolódik hozzá.

Az Iszlám Állam születése

A ma Iszlám Államként ismert jelenség²⁷ kialakulásához több tényező vezetett. Túlzott erőszakossága okán az al-Kaidából kitett szervezet, többek között professzionális médiajelenlétével elérte, hogy mára az anyaszervezetet világszerte csak másodikként emlegetssék. Több mint tíz év és politikai hibák tucatjai²⁸ kellett ahhoz, hogy az Iszlám Állam ma világszerte egyet jelentsen a félelemmel és a brutalitással. A szervezet „jogelődje”, az Iraki al-Kaida már 2003-ban, az amerikai katonai invázió után megkezdte működését, ez annyira sikeres volt, hogy egy év alatt felkerültek a washingtoni külügyminisztérium terrorlistájára. Az Abu Muszab al-Zarkávi vezette szervezet a nyugati koalíciós erők ellen hajtott végre akciókat – miközben a síitákat sem kímélték. A merényletek száma Zarkávi 2006-os likvidálása után az amerikaiak 2011. decemberi kivonulásáig fokozatosan csökkent. Nem utolsósorban azért, mert az ugyancsak 2006-ban megválasztott síita kormányfő, Núri al-Maliki – részben külső nyomásra – maga mellé engedte az Iraki al-Kaida háttérhálózatának számító szunnita közösség politikusait, akiket viszont a kivonulás után egyre inkább üldözni kezdett: koncepciós perek és kivégzések zajlottak, a szunniták pedig szinte másodrangú állampolgárokká váltak. 2011 tavasza óta a szomszédos Szíriában egyre durvább méreteket öltött a polgárháború, amely remek táptalajt nyújtott a szunnita radikálisoknak: a bagdadi helyett az ugyancsak síita gyökerű damaszkuszi rezsim ellen fogtak fegyvert, miközben újraélesztették a kapcsolatot az iraki kormány által elidegenített közösségekkel. Az immár Szíriában harcoló Iraki al-Kaida ekkor nevet változtatott: al-Kaida Irakban és Levantéban lett belőle, kifejezve azt, hogy Kelet-Szíriára és Irak északi részére egyként tekint. A polgárháborúban egyre erősödő csoportnak eközben konfliktusa akadt a központi (Pakisztánban székelő) al-Kaidával, mert amíg utóbbi a Nyugat ellen küzd, addig ők egy iszlám kalifátusban gondolkodtak. Az ideológiai különbség szakadáshoz (az al-Kaida azóta az al-Nuszra frontot ismeri el szíriai szervezetének) és 2013-ban újabb névváltoztatáshoz vezetett, létrejött az Iraki és Levantei Iszlám Állam (ISIS), amelynek tevékenységére a világ 2014 januárban figyelt fel: gond nélkül bevonultak Ramadiba és Falludzába. Az év eleji sokk

---

²⁷ Nincs közmegegyezés arra vonatkozóan, hogy az Iszlám Állam valódi állam, terrorszervezet, gerillacsoport, szervezett bűnözői csoport vagy ezek valamilyen keveréke.

²⁸ Ide sorolhatjuk a NATO és szövetségesei intervencióját 2001-ben, Szaddam Husszein iraki elnök, Moammer Kadhafi líbiai elnök megbuktatását, illetve a szíriai polgárháború kezelését.

után öthónapnyi csend következett, június 10-én pedig az újabb fordulat, Irak második legnagyobb városa, Moszul elfoglalása. Az amerikaiak által felszerelt iraki hadsereg – nem utolsósorban az üldözött szunnita lakosság bizalmatlansága miatt – csődöt mondott, Maliki ugyanis előzőleg önkényes személyi döntéseivel óriási károkat okozott a parancsnoki láncban. A ma is használt Iszlám Állam nevet 2014 júniusában vette fel a szervezet, azt követően, hogy kikiáltotta a kalifátust.²⁹³⁰

A globális iszlám kalifátust, mint végső célt az al-Kaida fogalmazta meg 20 éves stratégiájában. Ez alapján hét fázissal számoltak, amit az 1. számú táblázat ábrázol.

Mint a táblázatban is látható, az iszlám kalifátus kikiáltását 2013-2016-os időszakra kívánták elérni, amit végül az Iszlám Állam valósított meg.

Szakaszok	Stratégiai célok	Időterv	Taktikai célok
1	„Ébredés”	2001. 09.11.	Az Egyesült Államok provokálása, kialakítása
2	„Szemek felnyitása”	2002-2006	Nyugati erők defenzívája
3	Felemelkedés, felkelés	2007-2010	Támadás Törökország és Izrael ellen
4	Hitetlen muzulmán rendszerek bukása	2010-2013	Szaúd-Arábia, olajtermelő országok
5	Kalifátus kikiáltása	2013-2016	Muzulmán erők mozgósítása
6	Teljes konfrontáció	2016-2020	Totális háború a hitetlenek ellen
7	Végső győzelem	2020	Globális Kalifátus

1. táblázat Az al-Kaida 20 éves stratégiája, forrás: Kis-Benedek József: Az Iszlám Kalifátus és a globális dzsiháid új tendenciái, In: *Hadtudomány*, 24:(3-4) pp. 22-33., 2014.

²⁹ Bunzel, Cole: From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State, In: The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World Analysis Paper, No. 19, March 2015. <http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2015/03/ideology-of-islamic-state-bunzel/the-ideology-of-the-islamic-state.pdf> (Letöltés ideje: 2015. 12. 20.)

³⁰ Resperger István: Az erőszak helye szerepe az Iszlám Állam terrorszervezet tevékenységében, In: *Hadtudományi Szemle*, VIII. évfolyam 4. szám, pp. 100-112., 2015.

Az Iszlám Állam ellen folytatott katonai műveletek nem képezik tárgyát e cikknek, így nem ismertetem azokat, de azt fontos leszögezni, hogy a tanulmány megírásának idején szélesedett a fellépő nemzetek száma (2015 őszétől Oroszország is beavatkozott katonailag). Emellett egyre több terület ellenőrzését veszítik el, az olajkereskedelemben súlyos veszteségek érik, amik igen komoly gazdasági következménnyel járnak a szervezet fenntartásában, így 2015 őszén stratégiaváltásra került sor, ami pl. európai célpontok elleni terrortámadásban is megvalósult.³¹

Az európai migrációs válság

Az Európába irányuló tömeges migráció nem új keletű dolog. A második világháborút követően több történelmi szakaszban voltak megfigyelhetőek különböző domináns migrációs tendenciák.³² Ez alól hazánk sem vonhatta ki magát, bár az 1980-as évekig a migráció szerepe minimális volt, a rendszerváltást követően a migrációs folyamatokban változás következett be, kibocsátó helyett tranzit országgá váltunk.³³ A migráció fokozatosan a biztonságpolitikai gondolkodás előterébe került.³⁴

2015-ben különböző fegyveres konfliktusok, politikai és vallási üldöztetés hatására, illetve gazdasági ellehetetlenüléstől való félelem miatt egyre növekvő számú menekült érkezett az Európai Unió területére Afrikából, a Balkánról, a Közel-Keletről és Közép-Ázsiából. 2015 őszére az EU, mint politikai konstrukció képtelenné vált egységesen kezelni a problémát, a tagállamok egyéni megoldási kísérletekkel álltak elő, ami tovább mélyítette az Unió válságát. Egyes pesszimista interpretációk már az EU lassú felbomlását vizionálják, amit a Schengeni Egyezmény esetleges felbomlásából vezetnek le. Tagadhatatlan, az EU-t a menekültválság nem csak felkészületlenül érte, de különösen rosszkor következett be, hiszen gyenge gazdaságpolitikából fakadó euró válság, illetve az európai egység szempontjából veszélyt jelentő brit kiválásról szóló népszavazás egyenként is komoly feszültséget okoz a szervezeten belül. A 2017-es németországi szövetségi parlamenti választások eredménye közvetetten várhatóan az egész EU jövője szempontjából releváns lesz, hiszen az EU menekültügyi politikáját nagyban meghatározza Angela Merkel személye, akinek a népszerűségét a 2015.

³¹ Lásd a 2015. október 31-én a Kogalymavia légitársaság Sarm-es-Sejkből Szentpétervárra közlekedő repülőgépe ellen elkövetett merényletet vagy a 2015. november 13-ai párizsi terrortámadást.

³² Koller Inez Zsófia: Az európai migráció története a második világháborút követően, In: Új népvándorlás: Migráció a 21. században Afrika és Európa között. (szerk. Tarrósy I, Glied V, Keserű Dávid), Pécs, Publikon Kiadó, pp. 227-242., 2011.

³³ Görbe Attiláné Dr. Zán Krisztina: A migráció mint a magyar idegenrendészet XX. századi történetének sajátos területe, In: A modernkori magyar határrendészet százöt év (szerk. Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán), Budapest: Magyar Rendésztudományi Társaság Határrendészeti Tagozat, pp. 193-208., 2013.

³⁴ Vajkai Edina: A migráció kérdésének térnyerése a biztonságpolitikában, In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények 2014:(XV) pp. 252-257. , 2014.

december 31-én Kölnben bevándorlók által elkövetett csoportos rablás és szexuális zaklatások alaposan megtépázták, és a német társadalom egyre nagyobb számban utasítja el a kancellár asszony politikáját.³⁵

Magyarországon a menekültválság 2015-ben az egyik legfontosabb politikai, közéleti és biztonsági kérdés volt, hazánk valós geopolitikai súlyánál jóval jelentősebb szereplővé vált ez ügyben, nem csak európai, de globális szinten is. Ebből következően mind belföldön, mind külföldön uralta a híreket a menekült ügy.³⁶ Elsősorban a magyar „külön utas” megoldási kísérlet váltott ki nemzetközi visszhangot, ami nem csak a határzár miatt alakult ki, de a jogszabályi környezet megváltoztatásával is éles bírálatokat kapott.³⁷

Lélektani műveletek a közösségi médiában

Ahogy a bevezetőben már említettem, a lélektani hadviselés szinte egyidős a hadviseléssel, a technikai és technológiai innovációval egyszerre fejlődött, különböző új csatornákon jelent meg. Egy 2016 januárjában készült globális felmérés adatai szerint,³⁸ a Föld közel 7,4 milliárd lakosából 3,14 milliárdra tehető az internet felhasználók száma, ami 10%-os növekedést jelent egy év alatt. Ebből 2,3 milliárdra tehető azok száma, akik aktívan használnak valamilyen közösségi oldalt, illetve a közel 3,8 milliárd egyéni mobil előfizetőből majdnem 2 milliárdan valamilyen mobil platformról férnek hozzá a közösségi oldalakhoz (lásd 2. számú táblázat).

---

³⁵ Az idegenellenesség társadalmi kihívásairól bővebben lásd: Görbe Attiláné Zán Krisztina: Az idegenellenesség mint a migráció egyik társadalmi kihívása, In: Migráció és rendészet (szerk. Hautzinger Zoltán), Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, pp. 33-47., 2015.

³⁶ A menekült ügy megítélésem szerint közvetetten több fontos társadalmi kérdést hozott felszínre, mint pl. az önkéntes tartalékos haderő, a Magyar Honvédség helye és szerepe, vagy az ún. hivatásos szolgálati jogviszonyban állókra vonatkozó sajátos jogszabályok. Ez utóbbi kapcsán éles viták bontakoztak ki (és visszatérő elem volt a lélektani műveletben) a rendőrök, katonák kényszerítő eszközök alkalmazásának lehetőségei.

³⁷ A jogszabályi változásról bővebben lásd: Móré Sándor- Szilvásy György Péter: The Official Forum System of the Asylum Administration, In: Migrants and Refugees in Hungary- A Legal Perspective (edited by Ádám Rixer), Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary, Faculty of Law, Budapest, pp. 65-84., 2016.

³⁸ Kemp, Simon: Digital in 2016, We are social's compendium of global digital, social, and mobile data, trends, and statistics, 2016. január 27., <http://wearesocial.com/uk/special-reports/digital-in-2016> (Letöltés ideje: 2016. 01. 29.).

	Felhasználók száma (milliárd fő)	Penetráció aránya (%)	Éves növekedés aránya (millió fő)	Éves növekedés aránya (%)
<i>Aktív internet felhasználók</i>	3,419	46	332	10
<i>Aktív közösségi média profilok</i>	2,307	31	219	10
<i>Egyéni mobil előfizetők</i>	3,790	51	141	4
<i>Aktív mobil közösségi média profilok</i>	1,968	27	283	17

2. táblázat Internet és közösségi média használat globális szinten, 2016. (saját szerkesztés, forrás: We are social)

Ha lebontjuk az adatokat Európára (lásd 3. számú táblázat), akkor 838 millió főre vetítve, 613 millió internet felhasználóból³⁹ közel 400 millióra tehető azok száma, akik aktív közösségi média profittal rendelkeznek, ebből 305 millióra tehető azok száma, akik mobileszközről férnek hozzá.

	Felhasználók száma (milliárd fő)	Penetráció aránya (%)	Éves növekedés aránya (millió fő)	Éves növekedés aránya (%)
<i>Aktív internet felhasználók</i>	613	73	25,9	4
<i>Aktív közösségi média profilok</i>	393	47	11,2	3
<i>Egyéni mobil előfizetők</i>	1 102	132	13,5	1
<i>Aktív mobil közösségi média profilok</i>	305	36	18,2	6

3. táblázat Internet és közösségi média használat Európában, 2016. (saját szerkesztés, forrás: We are social)

Mint a fenti adatokból is látható, mára a közösségi média megkerülhetetlen kommunikációs csatornává vált, amit időben felismertek – többek között– a nemzetbiztonsági szolgálatok is.⁴⁰ Egy 2015-ös felmérés szerint⁴¹ a felhasználók egyre nagyobb számban olvasnak híreket

³⁹ Érdemes megjegyezni, hogy a 10 legmagasabb internet penetrációval bíró ország közül 8 Európában található.

⁴⁰ Mi sem igazolja jobban az állítást a 2013-ban Edward Snowden által nyilvánosságra hozottak, amelyek szerint 2007-től az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség és partnerszervei hozzáférést szereztek a nagy tech cégek adatbázisaihoz, és több globális megfigyelőrendszert alakítottak ki ezek kezelésére – ilyen volt pl. a PRISM is.

⁴¹ Barthel, Michael et. al.: The Evolving Role of News on Twitter and Facebook, In: Pew Research Center, 2015. július 14., <http://www.journalism.org/2015/07/14/the-evolving-role-of-news-on-twitter-and-facebook/> (Letöltés ideje: 2016.01. 20.).

közösségi oldalakon.⁴² Nem véletlen tehát, hogy aktívan alkalmazzák az egyes szolgálatok lélektani műveletekre is a közösségi médiát. E tanulmány során állami szereplők részről az Oroszországhoz, nem állami szereplők oldalról az Iszlám Államhoz köthető média befolyásolást vizsgálom.

Oroszországból szeretettel

Maga a jelenség, hogy szélsőjobboldali szervezetek, honlapok oroszbarát politikát, kommunikációt folytatnak, nem új keletű; a kétezres évek közepén már megindult az egymásra találás a közép-európai⁴³ szélsőjobboldali pártok és Oroszország között. Erre utal, hogy a szélsőjobboldali pártok több, Oroszországnak geopolitikailag fontos témában támogatták a hivatalos orosz álláspontot, legyen szó a 2008-as orosz-grúz konfliktus megítéléséről vagy orosz gázvezeték- tervekről.⁴⁴ A Political Capital Politikai Elemző Intézet 2015-es tanulmányában az alábbi megállapítást teszi: „... az Európai Unióban tevékenykedő egyes szélsőjobboldali (és szélsőbaloldali) szervezetek az orosz állam és a hozzá közel álló szereplők megbízásából meghatározó szerepet töltenek be és feladatot látnak el: főképp (1) az Európai Unió, annak tagállamai és a transzatlanti kapcsolatok destabilizálásában, (2) az orosz kormány és pozíciójának legitimálásában, illetve (3) információszerzésben és dezinformálásban.”⁴⁵

Azonban nem csak az egykori szovjet érdekszférába tartozó szélsőjobboldali pártokra jellemző az orosz-orientáltság, elég csak a francia Nemzeti Frontot ért vádakra gondolni, amely szerint az oroszok 9 millió eurós bankkölcsönrel vásárolták meg, hogy a Nemzeti Front támogassa Oroszország krími beavatkozását.⁴⁶ Ezt erősíti a brit Telegraph értesülése,⁴⁷ az amerikai kongresszus megbízta James Clappert, a Nemzeti Hírszerzés Igazgatóját,

---

⁴² Míg 2013-ban a Facebook felhasználók kevesebb, mint a fele, addig 2015-re a kétharmaduk, a Twitter felhasználók esetében ez 2015-re 63%-a nőtt a 2013-as 52%-ról.

⁴³ Különösen a magyar, a bolgár, a szerb, valamint a szlovák szélsőjobboldal politikájában.

⁴⁴ Oroszbarátok a jobbszélén, In: Gondola, 2009. december 1., <http://gondola.hu/cikkek/68518> (Letöltés ideje: 2016. 01. 22.).

⁴⁵ Juhász Attila et. al.: „Eurázsiai vagyok?” - A magyar szélsőjobboldal kapcsolata a Kremllel, In: Political Capital, 2015. március, p.5., http://www.politicalcapital.hu/wp-content/uploads/PC_SDI_Boll_tanulmany_EurazsiaiVagyok.pdf (Letöltés ideje: 2016. 01. 23.).

⁴⁶ Chazan, David: Russia 'bought' Marine Le Pen's support over Crimea, In: The Telegraph, 2015. április 4., <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/11515835/Russia-bought-Marine-Le-Pens-support-over-Crimea.html> (Letöltés ideje: 2016. 01.23.).

⁴⁷ Foster, Peter: Russia accused of clandestine funding of European parties as US conducts major review of Vladimir Putin's strategy, In: The Telegraph, 2016. január 16., <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/12103602/America-to-investigate-Russian-meddling-in-EU.html> (Letöltés ideje: 2016. 01.23.).

vizsgálja ki, nyújtott-e Oroszország titkos pénzügyi támogatást európai pártoknak,⁴⁸ hogy felhasználva az EU-ban tapasztalható széthúzást, rajtuk keresztül gyengítse a NATO-t, megakadályozza az amerikai rakétavédelmi programot, illetve a Krím-félsziget annektálását követően bevezetett gazdasági szankciókat visszavonják.

Ennek megfelelően a szélsőjobboldalhoz köthető hírportálokon, közösségi média felületeken gyakran találkozunk Oroszországot, Vlagyimir Putyin elnököt pozitívan, a Nyugatot (ezen belül a NATO-t, EU-t) negatívan interpretáló tartalmakkal. Magyarországon széles körben először 2014 augusztusában vált feltűnővé a magyar szélsőjobboldalhoz köthető internetes oldalak ez irányú tevékenysége. Az áttöréshez az orosz Külügyminisztérium közleménye vezetett. Egy hazánkban addigra jóformán ismeretlen oldalra, a Hídfő.net-en⁴⁹ megjelentekre hivatkozva Magyarországot az uniós fegyverexport szabályainak megsértésével vádolta.⁵⁰ A közleményt több nemzetközi híroldal átvette. Számos jel utalt arra, hogy a kérdéses hírt, amely szerint T-72-es harckocsikat szállítunk Ukrajnának, az orosz titkosszolgálatok közreműködésével publikálták az oldalon, hogy az orosz Külügyminisztériumnak hivatkozási alapot teremtsen. Erősíti a felvetést, hogy a tartalomközlés az átlagosnál gyakoribb, professzionálisabb, illetve mélyebb geopolitikai elemzéseket közöl, amelyek alapvetően Oroszország álláspontjait tükrözik. A Hídfő.net⁵¹ mellett a Jobbik-közelinek tartott Kuruc.info esetében is megfigyelhető 2008-tól egy erős szemléletváltás⁵² Oroszországgal kapcsolatban.

Ahogy fentebb írtam, az átlag internetező hírfogyasztási szokásai egyre nagyobb mértékben a közösségi médiára helyeződnek át. Ez több veszélyforrást hordoz magában, amivel a különböző nemzetbiztonsági szolgálatok is tisztában vannak, ennek lehetőségét ki is aknázzák. Az egyik veszélyforrás a közösségi média fejlődéséből fakad. Az olyan szolgáltatások, amelyeknek a használatáért cserébe nem kell fizetni, ott minden esetben a felhasználó a termék. Elképesztően nagy és folyamatosan növekvő reklámpiac uralásáért versenyeznek a high-tech cégek. Hogy minél magasabb profitot maximalizálhassanak, a felhasználók igényei szerint állandóan fejlesztik szolgáltatásukat, amit csak úgy tudnak megvalósítani, hogy a felhasználók minden szokását - több ezer vizsgálati szempont alapján-

---

⁴⁸ A cikk a magyarországi Jobbikot, a francia Nemzeti Frontot, a görög Arany Hajnalt, illetve az olasz Északi Ligát nevesíti.

⁴⁹ A Hídfő.net a hungarista Magyar Nemzeti Arcvonal pártszakadását követően jött létre 2012-ben. Az oldalról bővebben lásd: Juhász et.al. i.m. 2015.

⁵⁰ Moszkva ukrainai fegyverszállítással vádolja Magyarországot, In: Index, 2014. augusztus 15., http://index.hu/kulfold/2014/08/15/moszkva_fegyverszallitassal_vadolja_magyarorszagot/ (Letöltés ideje: 2016. 02. 2.).

⁵¹ Azóta már orosz domain alatt érhető el az oldal (www.hidfo.ru).

⁵² Az elutasításból, antikommunista attitűdből egyerősen támogató álláspontig.

elemzik, adatbázisban rögzítik. Ez az adatbázis nem mellékesen aranyat érhet a hírszerző szolgálatoknak.⁵³ De ami a témánk szempontjából relevanciával bír, a fentiek érdekében egy olyan algoritmus kialakításával kísérleteznek folyamatosan, amivel minél több időt töltünk el az adott közösségi oldalon. A Facebook, Google és társaik esetében ez azt jelenti, a szokásainkat elemezve megpróbálják kitalálni, mi az a tartalom, ami érdekel bennünket. Figyelik, milyen híreket olvasunk, milyen oldalakat követünk, milyen témában vagyunk aktívak, melyik ismerőseink megosztásaira reagálunk stb. Mivel a rengeteg felhasználó miatt a hírfolyamban kezelhetetlen mennyiségű információ keletkezik, ez elriaszthatja az embert. Hogy ezt kivédjék a szolgáltatók, a szokásaink elemzését alapul véve a hírfolyamban megjelenő megosztásokhoz már szelektálva jutunk hozzá, elrejtve azokat a tartalmakat, amelyekre nem szoktunk kattintani. Ez egyben azt is magában foglalja, ha elkötelezettek vagyunk valamilyen párt, ideológia irányába, ezzel kapcsolatban aktívan kommunikálunk ismerőseinkkel pl. Facebookon, akkor jó eséllyel csak ilyen jellegű tartalmakkal szembesülünk, kizárva az ellentétes véleményt megosztókat.

2015 novemberében, az amerikai elnökválasztási kampányban jelentette be a Facebook egy olyan hirdetési csomagot, amellyel segít azonosítani a politikailag legaktívabb felhasználókat, hogy kihasználva az algoritmus ez irányú működését, irányított reklámokkal megnöveljék a mozgósítást. A cél ezzel nem más, hogy remélve, az így megosztott tartalmakat a felhasználók továbbosztják, ami az ismerősei számára hitelesebb, mint egy klasszikus politikai hirdetés egy párttól.⁵⁴

A másik veszélyforrás, hogy rengeteg ellenőrizetlen forrású hír terjed el rendkívül rövid idő alatt nagy nyilvánosság előtt. Ezeknek a híreknek jelentős részét direkt dezinformációs szándékkal állították elő. Számos esetben ezek a hírek, ahogy különösen a migráció válság esetében is megfigyelhető volt, gyűlöletkeltésen alapultak,⁵⁵ nem egy esetben kimerítve a közösség elleni izgatás tényállását. A Facebookon számos oldal található, amelyek az olvasottság növelése érdekében szó szerint vesznek át máshol megosztott tartalmakat,

---

⁵³ Egy ilyen adatbázisban nem csupán a kapcsolatai hálónk, preferenciáink térképezhetőek fel, de annak függvényében, hogy nyílt vagy titkos információgyűjtést alkalmaznak, a geolokációs adatainkhoz, személyes üzeneteinkhez, is hozzáférhetnek.

⁵⁴ Brandon, Russel: Facebook is helping campaigns target politically active users, In: The Verge, 2015. november 4., <http://www.theverge.com/2015/11/4/9671826/facebook-campaign-political-user-targeting> (Letöltés ideje:2016.02. 2.).

⁵⁵ Gondoljunk csak az olyan álhírekre, hogy eltávolítják Svédországban a menekültek miatt a diplomokról a kereszteteket, a svájci zászlóból található kereszt miatt tüntetnek a menekültek stb.

ráadásul egyértelműen átverésen alapul a megosztott hírek többsége.⁵⁶ Ezek az oldalak, és főleg a megosztásaik vírusként terjednek. Innentől már csak egy lépés felhasználni nevezett oldalakat, hogy elterjesszünk egy célunknak megfelelő közlést, mondjuk az által, hogy mi magunk üzemeltetünk egy ilyen oldalt,⁵⁷ ahonnan aztán mások átveszik a tartalmat, s így terjed tovább. Jó példával szolgál erre egy 2015 szeptemberében elterjedt álhír, amiről az Urbanlegends számolt be:⁵⁸ a Jövönk.info⁵⁹ nevű oldal az alábbi hírt tette közzé:

“Másfél hete, vasárnap négy bevándorló erőszakolt meg egy magyar nőt Budapesten, a bazilika (!) környékén. A hölgyet kórházba szállították, az elkövetőket keresi a rendőrség. DNS-minták rendelkezésre állnak, ám az elkövetők nyilvántartásban (még) nem szerepelnek. A belügyminisztérium teljes hírzárlatot rendelt el, a média, meglévő értesüléseik ellenére, hallgat az esetről. Az áldozatnak „nemzetbiztonsági érdekre” hivatkozva szintén megtiltották, hogy beszéljen a történetekről”

A hírt átvette a „Napimigráns.hu” nevű Facebook oldal, 12 ezres megosztást elérve vele. A hír 2016 februárjában a „Függetlennemzet.hu” oldalon került elő, ugyanezzel a tartalommal, ugyanúgy „másfél hete, vasárnap”, és pár nap alatt több mint 2000-es megosztást produkálva. Vélhetően pár hónap múlva újból ismét elterjed.

Az ehhez hasonló esetek terjedésének, illetve annak, hogy hitelt adnak neki, nagy szerepe van az összeesküvés elméleteknek,⁶⁰ hiszen sok ember számára megkönnyítik a környezet értelmezését. Az összeesküvés elméletek a hivatalos nyilatkozatok ellentmondásaiból, a nem egy esetben szándékos csúsztatásból, illetve az emberek kormányzattal szembeni

---

⁵⁶ Ezekről az oldalakról a HVG közölt egy részletes válogatást. Bővebben lásd: Itt a nagy átverős lista: weboldalak, melyeknek soha ne higgyen el semmit, In: HVG, 2015. január 19., http://hvg.hu/tudomany/20150119_atveros_weboldalak (Letöltés ideje: 2016. 02. 2.).

⁵⁷ Lásd többek között pl. „Kiállunk Oroszország mellett- Support Vladimir Putin from Hungary”, „Titkolt hírek képekkel” vagy „Napi Migráns” oldalakat a Facebookon.

⁵⁸ Marinov: Migránstámadás a Bazilikánál? In: Urbanlegends, 2016. február 2., <http://www.urbanlegends.hu/2016/02/migranstamadas-a-bazilikanal/> (Letöltés ideje: 2016. 02. 3.).

⁵⁹ Szintén a Magyar Nemzeti Arcvonalhoz köthető oldal.

⁶⁰ Fontos különbséget tenni az összeesküvés elméletek és a konspirációs teóriák, vagy ahogy a köznyelvben elterjed, konteók között. A különbséget Tóth Tibor, tiboru, a konteó szó megalkotója, a konteó blog írója az alábbiak szerint fogalmazta meg: „Az összeesküvés elméletek elvakult hívei azok, akik válogatás és kritika nélkül mindent elhisznek: a gyíkemberré átváltozó angol királyi családtól a Hold túloldalán létező náci bázisokig. Mi, konteósok pedig minden elméletet egészséges gyanakvással fogadunk és megkérdőjelezünk. Megpróbálunk a színpalak mögé nézni, de nem hisszük, hogy az emberiség sorsa azon áll vagy bukik, hogy a Bilderberg-csoport következő ülésén arról döntenek, hogy meg kell-e hülyíteni az embereket. A konteózás az én elméletem szerint intellektuális kihívás, szellemi játék, és ha megfelelő társaságba kerül az ember, nagyon jó hangulatú beszélgetések alakulnak ki.” Bővebben lásd: Szegedi Éva: Mi magyarok imádjuk az összeesküvés elméleteket, In: Szeretlek Magyarország, 2015. október 18., <http://www.szeretlekmagyarorszag.hu/mi-magyarok-imadjuk-az-osszeeskuves-elmeleteket/> (Letöltés ideje: 2016. 02. 3.).

bizalmatlanságból erednek.⁶¹ Esetünkben ezt a bizalmatlanságot növeli a kölni esettel kapcsolatos titkolózás. Ahogy Alfred Rolington fogalmazta meg: „Az összeesküvésekkel és elméleteivel kapcsolatosan az a fő probléma, hogy – a történelem más aspektusaitól eltérően – az abban résztvevők általában nem hajlandók azokat megmagyarázni, vagy elismerni.”⁶²

Erre épül rá egy professzionális „trollhadsereg”,⁶³ amely segít elterjeszteni a különböző fórumokon a propaganda céllal előállított tartalmakat. Két egykori orosz bérkommentelő beszámolója alapján ezek a műveletek szigorúan szabályozott keretek között működnek.⁶⁴ E szerint váltott műszakban,⁶⁵ hármas csoportokban⁶⁶ eltérő bérkategóriába⁶⁷ sorolva dolgoznak több százan, hogy nyugatellenes, Kreml-barát híreket osszanak meg hazai és külföldi portálokon.⁶⁸ A témákat az adott nap elején jelölik ki, és meghatározott számú kommentet⁶⁹ kell meghatározott számú profillal elhelyezni. Ezeket nagyban meghatározzák az aktuális kül- és belpolitikai történések.⁷⁰

Fontos látni azonban, hogy ezek a műveletek nem csupán Oroszországra jellemzőek, ugyanúgy él nem szokványos műveletek végrehajtásával az Amerikai Egyesült Államok, Izrael, Irán, Nagy-Britannia stb.⁷¹ Utóbbi esetében dandár szintű egységet hoztak létre 77-es dandár néven.⁷² Az 1500 főt számláló egység deklarált célja a közösségi médián folytatott lélektani műveletek végzése.

---

⁶¹ Rolington, Alfred: Hírszerzés a 21. században- A mozaik módszer, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2015., p. 118.

⁶² uo.

⁶³ A troll az internetes szlengben olyan személyt takar, aki provokatív, ingerlő módon, tárgyhoz nem tartozó üzenetekkel bombáz egy online közösséget, azzal a szándékkal, hogy más felhasználókból heves reakciókat provokáljon ki, vagy más módon zavarja, lehetetlenítse el a témába vágó eszmecsere. Így a köznyelvben elterjedt „trollhadsereg” esetében a troll nem igazán helytálló fogalom, mert amíg a troll szórakozásból végzi azt a tevékenységet, amit, addig a bérkommentelők meghatározott céllal, konkrét ügy érdekében végeznek konspirált körülmények közt, hogy a megbízó kilitét leplezzék. Ennek megfelelően „shill” a helyes megnevezése ezeknek a személyeknek.

⁶⁴ Walker, Shaun: Salutin' Putin: inside a Russian troll house, In: The Guardian, 2015. április 2., <http://www.theguardian.com/world/2015/apr/02/putin-kremlin-inside-russian-troll-house> (Letöltés ideje: 2016. 02. 2.).

⁶⁵ Helyiségenként hozzávetőlegesen 20 fő dolgozott 3 szerkesztő alá sorolva.

⁶⁶ Ebből volt egy témafelvető, akihez később csatlakoztak a többiek vitát generálva, megerősítve a hírt stb.

⁶⁷ 2015-ben ez 45 ezer rubelnek (219 ezer forintnak) megfelelő havi bérezést, angol nyelvű kommentek esetében 65 ezer rubelt (316 ezer forint) jelentett.

⁶⁸ A leggyakoribb visszatérő elem, hogy a Nyugat, az európai civilizáció a vesztébe rohan a dekadencia, a liberalizmus, újabban a menekültek, a gyenge vezetők miatt, az egyetlen mentősvár az erőskezű, feddhetetlen Vlagyimir Putyin:

⁶⁹ 12 órás műszakban 135 kommentet.

⁷⁰ Gondoljunk csak a Törökország által 2015 novemberében lelőtt orosz vadászgép esetére vagy a szilveszteri kölni zaklatások után az orosz média által hangoztatott 13 éves orosz kislány tömeges megerőszkolását.

⁷¹ Ne legyen kétségünk, vélhetően az USA és más szövetségesünk ellenünk is folytat lélektani műveleteket.

⁷² MacAskill, Ewan: British army creates team of Facebook warriors, In: The Guardian, 2015. január 31., <http://www.theguardian.com/uk-news/2015/jan/31/british-army-facebook-warriors-77th-brigade> (Letöltés ideje: 2016. 02. 2.).

Dzsihád HD-ben

Amikor az Iszlám Államot korábban paradigmaváltónak neveztem, a terrorszervezet média megjelenését értem alatta- annak ellenére, hogy több területen jellemezhető ily módon. Az IÁ a korábbi homályos, gyenge minőségű propagandavideókból professzionálisan megszerkesztett, HD minőségben elérhető, filmszerű propagandaanyagok terjedtek el, messzemenően kihasználva a közösségi média biztosította lehetőségeket.⁷³ Az IÁ intenzív közösségi média jelenléte rengeteg nyugati fiatalt ér el, akik feladták addigi életüket és csatlakoztak a szervezet által hirdetett dzsihádhoz. A toborzást sok esetben párkereső oldalakon, Facebookon, chaten, tematikus fórumokon végzik. E professzionalizmus nem véletlen, feltehetően egy Ahmad Abousamra nevű, informatikus végzettségű, egykoron telekommunikációs cégeknél dolgozó amerikai-szír kettős állampolgár alakította ki a közösségi médiával kapcsolatos eljárásokat. Szemben az elődök homályos, VHS-en továbbított, modernnek nem igen mondható kommunikációs stratégiáival, az IÁ nagy felbontású, profin szerkesztett videókkal, hashtaggel⁷⁴ ellátott Twitter kampányokkal megragadta a fiatalok figyelmét, és sokkal könnyebb azonosulási pontot jelentett számukra. Nem véletlen tehát, hogy az Iszlám Állam toborzásában gyakran a fiatalok szempontjából könnyű azonosulási pontokat hangsúlyozzák, amellyel a szervezetet egy fiatalos, menő csoportként percepcionálják.

A propaganda a szervezeti lét egyik legfontosabb eleme.⁷⁵ Egy terrortámadás célja többek között, hogy felhívja a figyelmet a szervezet általa vallott eszmékre, legyen szó ez alatt pl. a fogyasztói társadalom kritikájáról, egy általuk elnyomásként percepcionált élethelyzet elleni küzdelemtől stb. Éppen ezért, a célpont kiválasztásakor prioritást kap, hogy a lehető legnagyobb hírértékkel járjon. Ebből következően a propagandának többes rendeltetése van: a terrortámadásról szóló, lehetőleg minél nagyobb médiafelhajtással növelni a szervezet ismertségét, tekintélyét, képviselni a deklarált céljait, félelemkeltés az ellenfélként meghatározott csoportokban, új tagok, támogatók toborzása, illetve lélektani műveletek végzése.

---

⁷³ Természetesen nem előzmény nélküli, hogy az internetnek nagy jelentőséget tulajdonítanak: már a 2004-ben, az Abu Musab al- Suri által kidolgozott Globális Iszlám Ellenállás Felhívásában is hangsúlyosnak tekintik az internet vezetésben, irányításban betöltött szerepét. Bővebben lásd Kis-Benedek József- Kenedli Tamás: A terrorfenyegetettség új tendenciái és lehetséges válaszlépések, In: Szakmai Szemle 2015:(1) pp. 16-34., 2015.

⁷⁴ A hashtaget először a Twitter vezette be és terjesztette el más platformokra. Egy olyan egyszerű címke rendszert takar, amin keresztül az eltérő forrásokat szűrni és kategorizálni lehet, és ami könnyed átjárást jelent egy téma mentén a különböző bejegyzésekben. Hashtaget a # szimbólummal kezdődően lehet elhelyezni.

⁷⁵ Horváth L. Attila: A terrorizmus csapdájában. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2014.

Lényeges elem a szervezet adaptív tulajdonsága. James Foley, amerikai újságíró 2014. augusztusi lefejezéséig az IÁ-nak több ezer Twitter és Facebook profilja volt, amit a szolgáltatók sorra blokkolni kezdtek. Válaszul erre olyan saját alkalmazást fejlesztettek (The Dawn of Glad Tidings), amivel a felhasználók engedélyt adtak, hogy az IÁ az ő nevükben posztolhasson a közösségi média profiljain, így gyakorlatilag kiirthatatlanná téve onnan. Emellett olyan új csatornákra helyezte át a propagandát (beleértve a titkosított kommunikációt, toborzást stb.), mint a Telegram Messenger nevű alkalmazás. Mindemellet nagy gondot fektet a tagok, szimpatizánsok állandó képzésére, rendszeresen ad közre olyan segédanyagokat, amelyekkel a „megfelelő” eljárást követhetik akár információbiztonság tekintetében, akár a propaganda végzésében. Erre szolgál példával egy 34 oldalas kézikönyv, amiben a műveleti biztonságra vonatkozóan, a közösségi média biztonságos használatára fogalmaz meg az újoncoknak tanácsokat az IÁ.⁷⁶ A kiadvány érdekessége, hogy eredetileg egy kuvaiti biztonsági cég, a Cyberkov állította össze, elsősorban újságíróknak és politikai aktivistáknak, akik a gázai övezetben dolgoztak, de az IÁ a saját szervezetének megfelelően adoptálta és átírta a kézikönyvben foglaltakat.⁷⁷

Következtetések

Nem szabad eltekinteni attól, hogy a bemutatott műveletek komoly nemzetbiztonsági fenyegetésként jelentkeznek, amennyiben a befolyásolási kísérlet hatására a belpolitikai döntéshozatal valamilyen külső érdeknek megfelelő módon történik. Ez akár a szuverenitás csökkenését is eredményezheti megítélésem szerint. Hatással lehet a szövetségi rendszerünkre, ami többek között nemzetgazdasági, védelempolitikai területen is nemzetbiztonsági fenyegetésként értékelhető. Sérülhet továbbá a jogbiztonság, az intézményekbe vetett bizalom az által, hogy a befolyásolás hatására érzelmileg feltűzelt tömegek a saját kezükbe veszik az „igazságszolgáltatást”,⁷⁸ a politikai döntéshozók olyan populistá válaszokat adnak, ami növeli az ellentétet a menekültek és „helybéliek” között.

Fentiekből következően véleményem szerint elengedhetetlen, hogy a jogszabályi előírásoknak megfelelő módon az érintett szervezetek (rendőrség, nemzetbiztonsági szolgálatok, ügyészség) vizsgálják a felmerülő ügyeket. Fontos továbbá, hogy az említett államokhoz hasonlóan Magyarországon is létrejőjön egy olyan szervezet, ami a nem szokványos

---

⁷⁶ A kiadványt lásd: Several cybersecurity to protect your account in the social networking <http://www.wired.com/wp-content/uploads/2015/11/ISIS-OPSEC-Guide.pdf>

⁷⁷ Zetter, Kim: Security Manual Reveals the OPSEC Advice ISIS Gives Recruits, In: Wired, 2015. november 19., <http://www.wired.com/2015/11/isis-opsec-encryption-manuals-reveal-terrorist-group-security-protocols/> (Letöltés ideje: 2016. 02. 4.).

⁷⁸ Lásd pl. Németország, ahol rendszeresen gyűjtanak fel menekültz szállókat.

műveletekre specializálódnak, és olyan képességekkel rendelkeznek, amelyek a közösségi médiában többek között lélektani műveletekben, civil katonai együttműködésben alkalmazható.

Végezetül pedig elengedhetetlen, hogy az oktatásban már óvodás kortól kezdve megjelenjen egy olyan oktatási szemlélet, ami a megváltozott világhoz való alkalmazkodást segíti elő. Az internet és általában az informatika biztonságos használata alapvető képesség kell, hogy legyen már kisgyermek korban. Azáltal, hogy világunkban korábban nem tapasztalt módon növekedett meg az információ mennyisége. A hírközlés gyorsaság miatt elvárjuk, hogy azonnal tájékozódjunk a minket érdeklődő dolgokról, viszont számtalan forrásból tájékozódhatunk, amiknek a hitelessége sok esetben minimum kétséges. Az internethasználatra való oktatásnak egy rendkívül fontos és hasznos elemét jelentik a Biztonságos Internet Programok, amik nem csupán a diákoknak, de tanáraiknak szólnak.⁷⁹ A biztonságos internet használatnak véleményem szerint nem csak az a kritériuma, hogy érzékenyek vagyunk az adat- és információbiztonságra, hanem ugyanilyen érzékenységgel, kellő kritikai gondolkodással fogadjuk be az információkat, amikkel találkozunk. Hosszútávon egész biztosan elengedhetetlen.

Felhasznált irodalom

- AJP-Allied Joint Doctrine for Information Operations, 2009. november, <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf> (Letöltés ideje: 2016. 02. 25.)
- AJP-3.7. NATO Military Policy on Psychological Operations, 2003., <https://info.publicintelligence.net/NATO-PSYOPS-Policy-2003.pdf> (2015. 12. 19.)
- Ált/57, Információs műveletek doktrína, MH DOFT kód: MD 3.10 (1), 2014. augusztus 5., p.1-15.
- Az Európai Unió története. In: Europa.eu, http://europa.eu/about-eu/eu-history/index_hu.htm (2015. 12. 14.).
- Balog Fatime- Fekete Csanád- Németh András- Németh József: A hibrid hadviselés különös tekintettel a mobil kommunikációra, In: Hadmérnök, X. Évfolyam 4. szám - 2015. december, pp. 127-137.

---

⁷⁹ Krasznay Csaba- Varga- Perke Bálint: Ifjúságvédelem a hacker szubkultúrában, In: Ártalmas vagy hasznos internet?, A média hatása a gyermekekre és fiatalokra (szerk. In: Bíró A Zoltán, Gergely Orsolya), Csíkszereda: Státus Kiadó, pp. 179-202., 2013.

- Barthel, Michael et. al.: The Evolving Role of News on Twitter and Facebook, In: Pew Research Center, 2015. július 14., <http://www.journalism.org/2015/07/14/the-evolving-role-of-news-on-twitter-and-facebook/> (2016. 01. 20.).
- Bild-Interview mit dem russischen Präsidenten: Warum Putin Merkel mit seinem Hund erschreckte, In: Bild, 2016. január 11., <http://www.bild.de/politik/ausland/wladimir-putin/interview-mit-dem-russischen-praesidenten-russland-44091672.bild.html> (2016. 01. 20.).
- Brandom, Russel: Facebook is helping campaigns target politically active users, In: The Verge, 2015. november 4., <http://www.theverge.com/2015/11/4/9671826/facebook-campaign-political-user-targeting> (2016. 02. 2.).
- Bunzel, Cole: From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State, In: The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World Analysis Paper, No. 19, March 2015. <http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2015/03/ideology-of-islamic-state-bunzel/the-ideology-of-the-islamic-state.pdf> (2015. 12. 20.)
- Chazan, David: Russia 'bought' Marine Le Pen's support over Crimea, In: The Telegraph, 2015. április 4., <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/11515835/Russia-bought-Marine-Le-Pens-support-over-Crimea.html> (2016. 01. 23.).
- Egeresi Zoltán: Békefolyamat Törökországban: útban a történelmi kiegyezés felé? In: MKI Tanulmányok 2013:(11) pp. 1-13. (2013)
- Görbe Attiláné Dr. Zán Krisztina: A migráció mint a magyar idegenrendészet XX. századi történetének sajátos területe, In: A modernkori magyar határrendészet százötíz éve (szerk. Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán), Budapest: Magyar Rendésztudományi Társaság Határrendészeti Tagozat, pp. 193-208., 2013.
- Görbe Attiláné Zán Krisztina: Az idegenellenesség mint a migráció egyik társadalmi kihívása, In: Migráció és rendészet (szerk. Hautzinger Zoltán), Budapest, Magyar Rendésztudományi Társaság Migrációs Tagozat, pp. 33-47., 2015.
- Forgács Balázs- Kaló József- Németh József Lajos: Aszimmetrikus kihívások a haderő, az állam, valamint a társadalom viszonyában, In: Hadtudomány 25:(1-2) pp. 106-110., 2015.

- Foster, Peter: Russia accused of clandestine funding of European parties as US conducts major review of Vladimir Putin's strategy, In: The Telegraph, 2016. január 16., <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/12103602/America-to-investigate-Russian-meddling-in-EU.html> (2016. 01. 23.).
- Hoffman, Frank G.: Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Wars. p. 8., 2007.
- Horváth L. Attila: A terrorizmus csapdájában. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2014.
- Itt a nagy átverős lista: weboldalak, melyeknek soha ne higgyen el semmit, In: HVG, 2015. január 19., http://hvg.hu/tudomany/20150119_atveros_weboldalak (2016. 02. 2.).
- Juhász Attila et. al.: „Eurázsiai vagyok”- A magyar szélsőjobboldal kapcsolata a Kremlllel, In: Political Capital, 2015. március, http://www.politicalcapital.hu/wp-content/uploads/PC_SDI_Boll_tanulmany_EurazsiaiVagyok.pdf (2016. 01. 23.).
- Kemp, Simon: Digital in 2016, We are social's compendium of global digital, social, and mobile data, trends, and statistics, 2016. január 27., <http://wearesocial.com/uk/special-reports/digital-in-2016> (2016. 01. 29.).
- Kis-Benedek József: Az Iszlám Kalifátus és a globális dzsihád új tendenciái, In: Hadtudomány, 24:(3-4) pp. 22-33., 2014.
- Kis-Benedek József- Kenedli Tamás: A terrorfenyegettség új tendenciái és lehetséges válaszlépések, In: Szakmai Szemle 2015:(1) pp. 16-34., 2015.
- Koller Inez Zsófia: Az európai migráció története a második világháborút követően, In: Új népvándorlás: Migráció a 21. században Afrika és Európa között. (szerk. Tarrósy I, Glied V, Keserű Dávid), Pécs, Publikon Kiadó, pp. 227-242., 2011.
- Krajnc Zoltán: Az aszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései, In: Repüléstudományi Közlemények 20:(1), p.1-7., 2008.
- Krasznay Csaba- Varga- Perke Bálint: Ifjúságvédelem a hacker szubkultúrában, In: Ártalmas vagy hasznos internet?, A média hatása a gyermekekre és fiatalokra (szerk. In: Bíró A Zoltán, Gergely Orsolya), Csíkszereda: Státus Kiadó, pp. 179-202., 2013.

- MacAskill, Ewan: British army creates team of Facebook warriors, In: The Guardian, 2015. január 31., <http://www.theguardian.com/uk-news/2015/jan/31/british-army-facebook-warriors-77th-brigade> (2016. 02. 2.).
- Marinov: Migránstámadás a Bazilikánál? In: Urbanlegends, 2016. február 2., <http://www.urbanlegends.hu/2016/02/migranstamadas-a-bazilikanal/> (2016. 02. 3.).
- Metz, Steven- V. Johnson II, Douglas: Asymmetry and U.S. military strategy: definition, background, and strategic concepts, The Strategic Studies Institute, 2001. január, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=223>
- Móré Sándor- Szilvássy György Péter: The Official Forum System of the Asylum Administration, In: Migrants and Refugees in Hungary- A Legal Perspective (edited by Ádám Rixer), Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary, Faculty of Law, Budapest, pp. 65-84., 2016.
- Moszkva ukrajnai fegyverszállítással vádolja Magyarországot, In: Index, 2014. augusztus 15., http://index.hu/kulfold/2014/08/15/moszkva_fegyverszallitassal_vadolja_magyarorszagot/ (2016. 02. 2.).
- Németh József Lajos: A (stratégiai) kommunikáció és a háború kapcsolata napjainkban, In: Hadtudomány, XXIII/1-2. szám, pp. 129-139., 2013.
- Oroszbarátok a jobbszélen, In: Gondola, 2009. december 1., <http://gondola.hu/cikkek/68518> (2016. 01. 22.).
- Pix Gábor: A lélektani műveletek jellemzőinek vizsgálata, Doktori (PhD) értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2005.
- Porkoláb Imre: Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős? In: Hadtudomány, XXV. évfolyam 3-4. szám, pp. 36.-48., 2015.
- Resperger István: Az erőszak helye szerepe az Iszlám Állam terrorszervezet tevékenységében, In: Hadtudományi Szemle, VIII. évfolyam 4. szám, pp. 100-112., 2015.
- Rolington, Alfred: Hírszerzés a 21. században- A mozaik módszer, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2015.

- Several cybersecurity to protect your account in the social networking <http://www.wired.com/wp-content/uploads/2015/11/ISIS-OPSEC-Guide.pdf> ISIS kézikönyv
- Sziij Dóra: Ne kényszerítsd, formáld át! - A nyilvános diplomácia és a közösségi média jelentősége mindennapjainkban és a NATO Public Diplomacy Division tevékenységében, In: Biztonságpolitika.hu, 2011. december 15., <http://old.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1217&title=ne-kenyszeritsd-formald-at-a-nyilvanos-diplomacia-es-a-kozossegi-media-jelentosege-mindennapjainkban-es-a-nato-public-diplomacy-division-tevekenysegeben> (2015. 12. 19.)
- Tálás Péter: A jelenlegi ukrán válságról 2.0. In: SVKK elemzések 2014/8., http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2014-8-a-jelenlegi-ukran-valsagrol-2-0-talas-p.original.pdf (2015. 12. 14.).
- Tálás Péter: Az ukrán válság értelmezési kereteiről és az ukrán választásokról. In: Nemzet és Biztonság, 2014/5., pp. 111-123., 2014.
- Tálás Péter: Minszk-2- Megállapodás a patthelyzetben, In: Nemzet és Biztonság, 2015/1., p. 2.,2015.
- Vajkai Edina: A migráció kérdésének térnyerése a biztonságpolitikában, In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények 2014:(XV) pp. 252-257. , 2014
- Walker, Shaun: Salutin' Putin: inside a Russian troll house, In: The Guardian, 2015. április 2., <http://www.theguardian.com/world/2015/apr/02/putin-kremlin-inside-russian-troll-house> (2016. 02. 2.).
- Zetter, Kim: Security Manual Reveals the OPSEC Advice ISIS Gives Recruits, In: Wired, 2015. november 19., <http://www.wired.com/2015/11/isis-opsec-encryption-manuals-reveal-terrorist-group-security-protocols/> (2016. 02. 4.).